

Rapport 5860

TEMPELDIJK 9A, TE REEUWIJK

E. van der Laan

Tempeldijk 9a, te Reeuwijk, gemeente Bodegraven - Reeuwijk

Een bureauonderzoek

E. van der Laan

Colofon

ADC Rapport 5860

Tempeldijk 9a, te Reeuwijk, gemeente Bodegraven - Reeuwijk
Een bureauonderzoek

Auteur : E. van der Laan

In opdracht van: C.W.F. de Jong / J.M. de Jong

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 29 september 2022

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status onderzoek:

Definitief

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:

B. Jansen

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Nijverheidsweg-Noord 114
38212 PN Amersfoort
Tel. 033-299 81 81
E-mail info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1 Inleiding en administratieve gegevens	9
2 Bureauonderzoek	12
2.1 Doelstelling en vraagstelling	12
2.2 Methodiek	12
2.3 Resultaten	12
2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik	12
2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden	14
2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden	17
2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden	20
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	23
3 Aanbeveling	25
Literatuur	26
Geraadpleegde websites	26
Lijst van afbeeldingen en tabellen	27

Tabel. 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Afkorting	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd:	NT	1500 - heden	
Middeleeuwen:	XME	450 – 1500 na Chr.	
Late Middeleeuwen	LME		1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	VME		450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	ROM	12 voor Chr. – 450 na Chr.	
Laat-Romeinse tijd	ROML		270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	ROMM		70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	ROMV		12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	IJZ	800 – 12 voor Chr.	
Late IJzertijd	IJZL		250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM		500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV		800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	BRONS	2000 - 800 voor Chr.	
Late Bronstijd	BRONSL		1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	BRONSM		1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV		2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	NEO	5300 – 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	NEOL		2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum	NEOM		4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	NEOV		5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	MESO	8800 – 4900 voor Chr.	
Laat-Mesolithicum	MESOL		6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM		7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV		8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	PALEO	tot 8800 voor Chr.	
Laat-Paleolithicum	PALEOL		35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	PALEOM		300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV		tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

Samenvatting

In opdracht van C.W.F. de Jong / J.M. de Jong heeft ADC ArcheoProjecten in juli en augustus 2022 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden op de locatie Tempeldijk 9a te Reeuwijk. De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en de nieuwbouw van een compensatiewoning.

Uit het bureauonderzoek bleek dat eventueel aanwezige resten van vóór de ontginningen in de 13^e eeuw zich op grotere diepte in de ondergrond bevinden. De graafwerkzaamheden die met de geplande nieuwbouw gepaard gaan, zullen niet tot deze diepte reiken.

In de 13^e eeuw werd het veengebied ontgonnen. Verspreid langs de ontginningsas, de Tempeldijk, ontstond bebouwing. Het plangebied lijkt in de 17^e eeuw in een onbebouwd deel van het bewoningslint te liggen. Bovendien ligt het plangebied niet direct aan de ontginningsas, maar op circa 50 meter ten zuiden ervan. De weergegeven erven strekten zich niet zover naar het zuiden uit. Ook op de oudste, gedetailleerde kaart van het plangebied, uit het begin van de 19e eeuw, was geen sprake van bebouwing. Bebouwing uit het begin van de 19e eeuw is vaak indicatief voor oudere bebouwing, omdat bebouwing in natte gebieden vaak op één plek geconcentreerd bleef. Op basis hiervan geldt voor het plangebied een lage verwachting op het voorkomen van (bebouwings)resten uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd.

De eerste bebouwing in het plangebied, die op kaartmateriaal staat aangegeven, stamt uit de jaren 70 of 80 van de 20e eeuw. Vanaf deze periode was het noordelijke deel van het plangebied bebouwd en was het zuidelijke deel in gebruik ten behoeve van sierteelt. Zowel de bebouwing als het landgebruik ten behoeve van de sierteelt hebben geleid tot verstoring van het bodemprofiel tot respectievelijk circa 0,6 en 0,25 m -mv.

ADC ArcheoProjecten adviseert om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is altijd mogelijk dat tijdens grondwerkzaamheden onverwacht archeologische vondsten aan het licht komen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van de grondwerkzaamheden te wijzen op de plicht zogenoemde toevalsvondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 5.10 en 5.11 van de Erfgoedwet. Deze melding dient behalve bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) tevens plaats te vinden bij de gemeente Bodegraven-Reeuwijk.

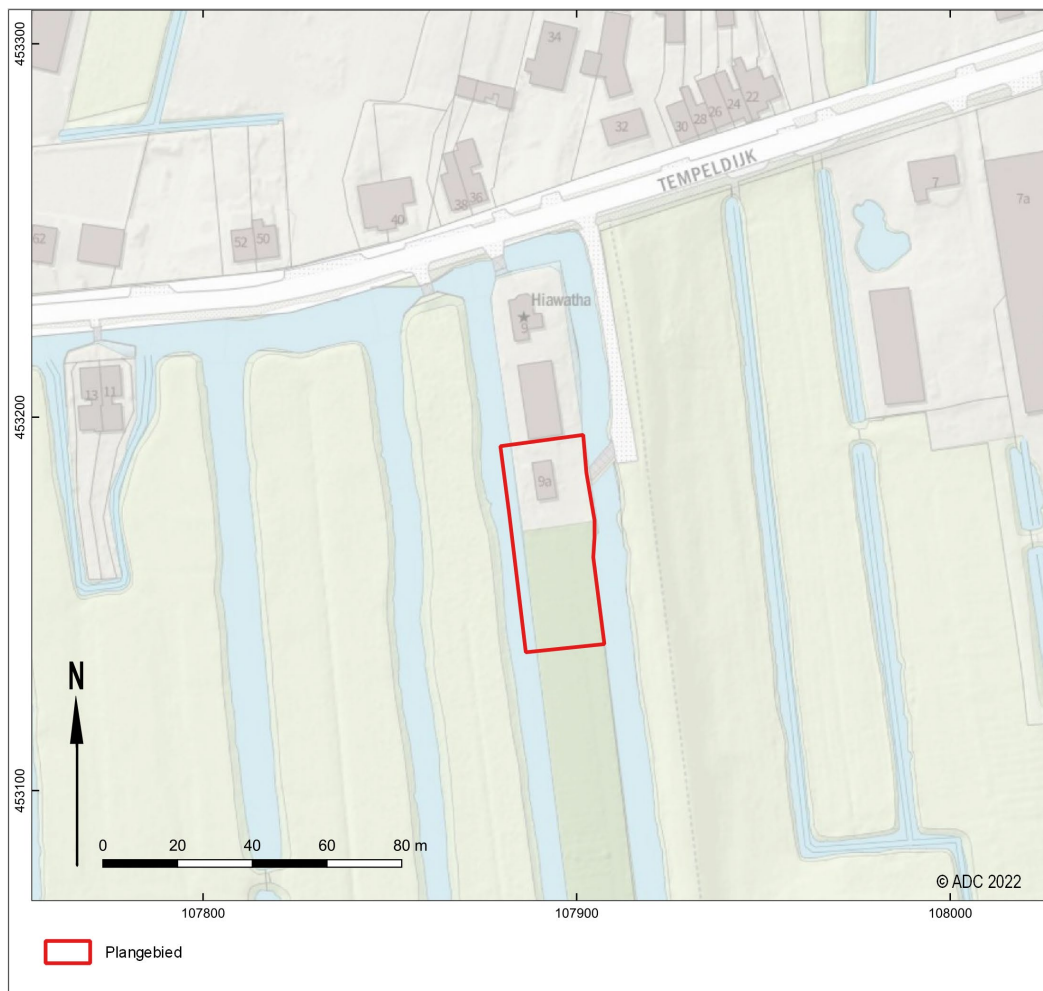

Afb. 1. Locatie van het plangebied.

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van C.W.F. de Jong / J.M. de Jong heeft ADC ArcheoProjecten in juli en augustus 2022 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden op de locatie Tempeldijk 9a te Reeuwijk (Afb. 1. en Afb. 2.).

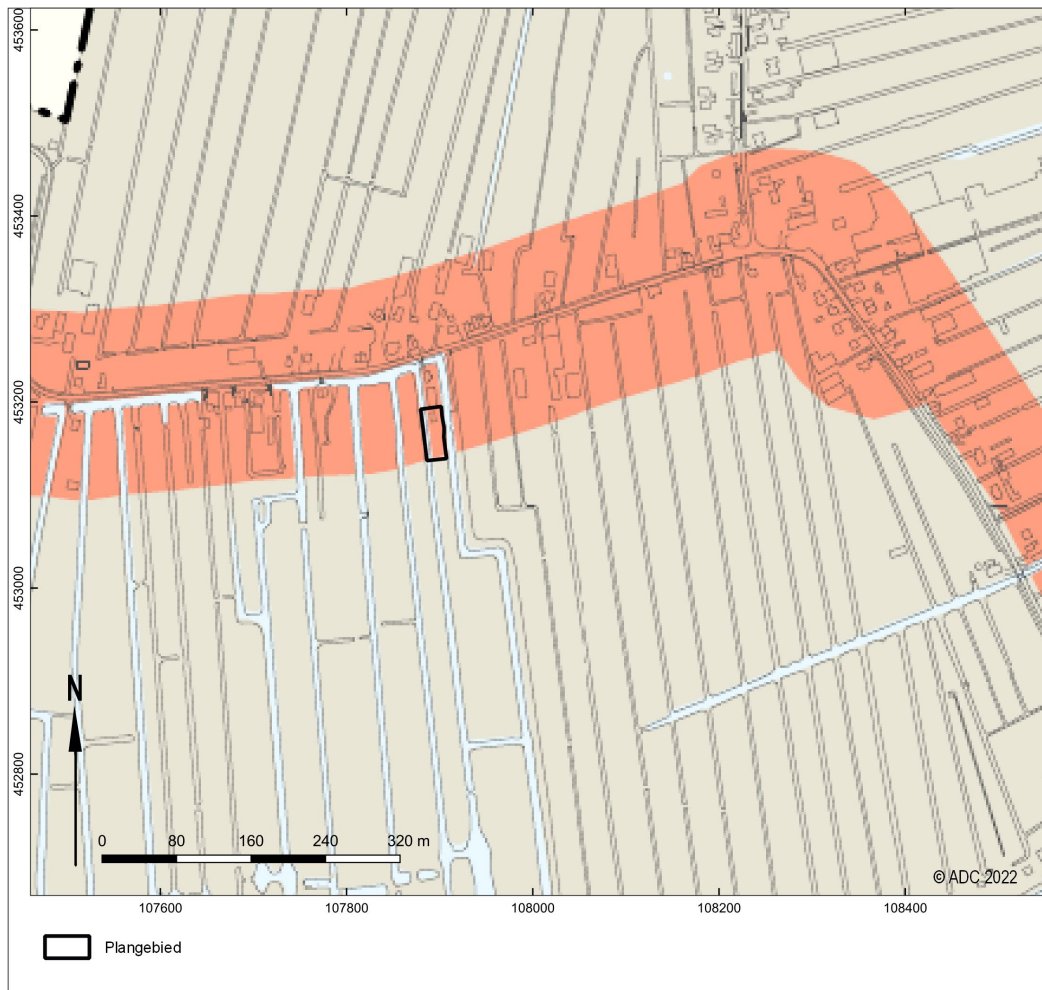
Afb. 2. Detailkaart van het plangebied.

De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en de nieuwbouw van een compensatiewoning. Hiervoor is een bestemmingsplanwijziging nodig.

Het plangebied ligt in een gebied waar gemeentelijk archeologisch beleid is vastgesteld.¹ Op grond van dit beleid valt het plangebied in categorie AW2 (afb. 3: oranje). Hier is archeologisch onderzoek verplicht bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 0,4 m –mv.

Omdat de voorgenomen plannen deze vrijstellingsgrenzen overschrijden, dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

¹ De Boer et. al. 2012

Afb. 3. Het plangebied op de beleidskaart van de gemeente Bodegraven – Reeuwijk. Oranje: archeologische waarde AW2, grijs: te verwachten archeologische waarde VAW3 (De Boer et. al. 2012).

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1).² Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Bodegraven - Reeuwijk heeft voor zover bekend geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek binnen het plangebied, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Voor dit onderzoek zijn daarom enkel de protocollen van de vigerende KNA gevolgd.

² SIKB 2018.

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

opdrachtgever:	Gebr. De Jong Handelskwekerijen B.V. Alfensvaart 11 2771 NM Boskoop
fase AMZ-cyclus:	Een bureauonderzoek
aanleiding:	Bestemmingsplanwijziging
locatie:	Tempeldijk 9a
plaats:	Reeuwijk
gemeente:	Bodegraven-Reeuwijk
provincie:	Zuid-Holland
kadastrale gegevens:	Gemeente Reeuwijk, sectie B, perceel 4199 (gedeeltelijk)
kaartblad:	31C
oppervlakte plangebied:	1.211 m ²
coördinaten:	NO: 107903 / 453195 ZO: 107909 / 453139 ZW: 107888 / 453136 NW: 107880 / 453191
bevoegde overheid met contactgegevens:	Gemeente Bodegraven-Reeuwijk Postbus 401 2410 AK Bodegraven Tel.: 0172 - 522 522 E-mail: info@bodegraven-reeuwijk.nl
deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH) Mevrouw J. Noordervliet-van Zwienen Postbus 45 2800 AA Gouda Tel.: 088 - 54 50 226 E-mail: JNoordervliet@odmh.nl
goedkeuring rapport door bevoegde overheid:	Ja (22-9-2022)
Archis zaakidentificatienummer	5295508100
ADC-projectcode:	000454
auteur(s):	E. van der Laan
autorisatie:	B. Jansen
periode van uitvoering:	juli en augustus 2022
beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van bestaande bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

2.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Tijdens het bureauonderzoek zijn diverse bronnen geraadpleegd. Op basis van informatie ten aanzien van het landschap, de historische ontwikkeling en een inventarisatie van bekende archeologische gegevens uit de directe omgeving van het plangebied zijn uitspraken gedaan over de verwachte archeologische waarden in het plangebied. Dit is verwoord in de gespecificeerde archeologische verwachting.

2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied is gelegen in het bebouwingslint aan de Tempeldijk, in het buurtschap Tempel, dat ten noorden van Reeuwijk in de gemeente Bodegraven – Reeuwijk ligt. De westelijke en oostelijke begrenzing wordt gevormd door watergangen. Aan de noordzijde grenst het plangebied aan het perceel Tempeldijk 9 en in het zuiden is het plangebied niet fysiek begrensd.

Het noordelijk deel van het plangebied is momenteel voorzien van een bedrijfsgebouw en oppervlakteverharding. Het zuidelijke deel is in gebruik als bouwland voor de sierteelt en wordt doorsneden door een noord – zuid georiënteerd pad (afb. 4).

Van het plangebied zijn geen gegevens met betrekking tot de milieuhygiënische situatie voorhanden.³ De naastgelegen polder is wel onderzocht. Hoewel de contour in het bodemloket overlapt met het plangebied, blijkt uit het onderzoeksrapport dat het plangebied geen deel uitmaakte van het onderzoek.⁴

In het kader van het onderzoek zijn gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIC. Uit de ontvangen gegevens blijkt dat een laagspanningskabel vanaf de noordoost hoek van de bebouwing in oostelijke richting door het plangebied loopt.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 700 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende

³ Bodemloket.nl en atlas.odmh.nl

⁴ Kunst & Van Asselt 2007

informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

Afb. 4. Het plangebied op een recente luchtfoto (PDOK 2022)

In het plangebied zijn de volgende ingrepen gepland:

aard ingreep:	sloop huidige bebouwing, nieuwbouw compensatiewoning
funderingsconstructie:	onbekend
onderkeldering:	niet voorzien
diepte bodemverstoring:	onbekend voor heipalen, graafwerkzaamheden reiken naar verwachting tot circa 0,8 m -mv
oppervlakte bodemverstoring:	circa 400 m ²
verwachte wijziging grondwaterstand:	geen
locatie toekomstige ondergrondse infrastructuur:	onbekend
locatie toekomstige verharding en bovengrondse infrastructuur:	onbekend

De consequentie van de voorgenomen ontwikkeling kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Tabel. 2. Aardwetenschappelijke informatie in het plangebied

Bron	Informatie
Geologische overzichtskaart van Nederland 1:600.000⁵	Formatie van Nieuwkoop, veen (kaartenheid: Ni2)
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (landsdekkende, digitale versie)⁶	ontgonnen veenvlakte al dan niet bedekt met fluviatiele klei (kaartenheid: M81ykd)
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 (landsdekkende, digitale versie)⁷	De uiterst oostelijke strook van het plangebied valt in een zone met vlierveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen (kaartenheid Vc). Het grootste deel van het plangebied bestaat uit koopveengronden op bosveen (of eutroof broekveen) met een opgebracht moerig toemaakdek (kaartenheid: ohVb)
Paleogeografische kaart van de Rijn-Maas delta⁸	Het plangebied ligt op circa 130 m ten noorden van de Waddinxveen stroomgordel.
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3)⁹	Het maaiveld in het plangebied ligt op circa 1,7 m -NAP. Het maaiveld in de polder ten oosten van het plangebied ligt op circa 5,4 m -NAP.

Het plangebied ligt in de Rijn-Maas delta en behoort landschappelijk gezien tot het Hollandse veen- en kleigebied. De diepere ondergrond bestaat uit Pleistocene rivierafzettingen van de voorlopers van de Rijn en de Maas. Tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien, circa 120.000 tot 10.000 jaar geleden) hadden de Maas en de Rijn een vlechtend rivierpatroon. Binnen het stroombed van een vlechtende rivier worden grove zanden vermengd met grind afgezet, die gerekend worden tot de Formatie van Kreftenheye. Op basis van het ondergrondmodelmodel GeoTOP v1.4.1¹⁰ wordt de top van deze afzettingen in het plangebied op ca. 15 m – NAP verwacht.

Aan het eind van het Weichselien wisselden koude en warme perioden elkaar in korte tijd af. Tijdens de droge, koude perioden vielen veel rivierbeddingen droog. In de riviervlakten vond op grote schaal verstuiwing plaats, waardoor dekzanden gevormd werden. Dit dekzand wordt binnen het plangebied op ca. 10 m –NAP verwacht.

Vanaf het begin van het Holoceen (11.600 jaar geleden) steeg de temperatuur, en hiermee ook de zeespiegel. De afvoer van de grote rivieren stagneerde en het grondwater steeg. Onder deze omstandigheden vormde zich veen. Dit veen wordt tot de Formatie van Nieuwkoop, Basisveen Laag gerekend. Gedurende transgressies werden kleiige en zandige mariene afzettingen afgezet die het Basisveen Laag op veel plaatsen heeft geërodeerd. Deze afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Wormer. De top van de afzettingen van Wormer worden binnen het plangebied op circa 7 – 8 m -NAP verwacht.

Op basis van de paleogeografische reconstructie van de Rijn-Maas delta heeft vanaf ca. 5425 tot 4225 voor Chr., op circa 130 m ten zuiden van het plangebied de Waddinxveen stroomgordel gelopen. De top van dit pakket wordt op basis van het ondergrondmodel GeoTOP v1.4.1 op ca. 8 tot 10 m –NAP verwacht. Op basis van het ondergrondmodel komen de stroomgordel afzettingen inderdaad ten zuiden van het plangebied voor.

⁵ TNO 2010.

⁶ Alterra 2008.

⁷ Alterra 2014.

⁸ Cohen et al. 2012.

⁹ ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer.

¹⁰ dinoloket.nl/ondergrondmodellen

Als gevolg van de slechte afwatering in de gebieden tussen de stroomgordels ontstonden vanaf het Neolithicum uitgestrekte moerassen. De veenvorming ging tot in de Middeleeuwen ononderbroken door en er was sprake van een landschap dat zich kenmerkte door smalle veenstromen, meren, rietvelden, hoogveenbulten en broekbossen. Langs de veenstromen ontstond in een zoet en voedselrijk milieu bosveen. Tijdens overstromingen van de grote rivieren werd een dun kleidek gevormd. Waar geen toevoer was van voedselrijk water (rivier- en grondwater), werd het milieu gaandeweg voedselarm en kwam oligotroof veenmosveen tot ontwikkeling.

Vanaf het begin van de Late Middeleeuwen werd het veen op grote schaal ontgonnen. De ontginning van het veen en de daarmee gepaard gaande ontwatering leidde tot een relatief snelle daling van het maaiveld. Later kwam hier de winning van turf als brandstof bij. Hierdoor ontstonden kleine plassen die na verloop van tijd uitgroeiden tot uitgestrekte meren zoals de Reeuwijkse Plassen. In het plangebied vond echter geen veenwinning plaats en moet volgens het ondergrondmodel GeoTOP v1.4.1 rekening worden gehouden met een tot zes meter dik veenpakket.¹¹

In de naastliggende polder vond wel vervening plaats. Na de vervening ontstond een meer, dat later weer is drooggemalen. De droogmakerij direct ten noorden en oosten van het plangebied is op het kaartbeeld van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3) goed te herkennen aan de lage ligging van het maaiveld (afb. 5: groen tot blauw).

Afb. 5. Het plangebied op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3)

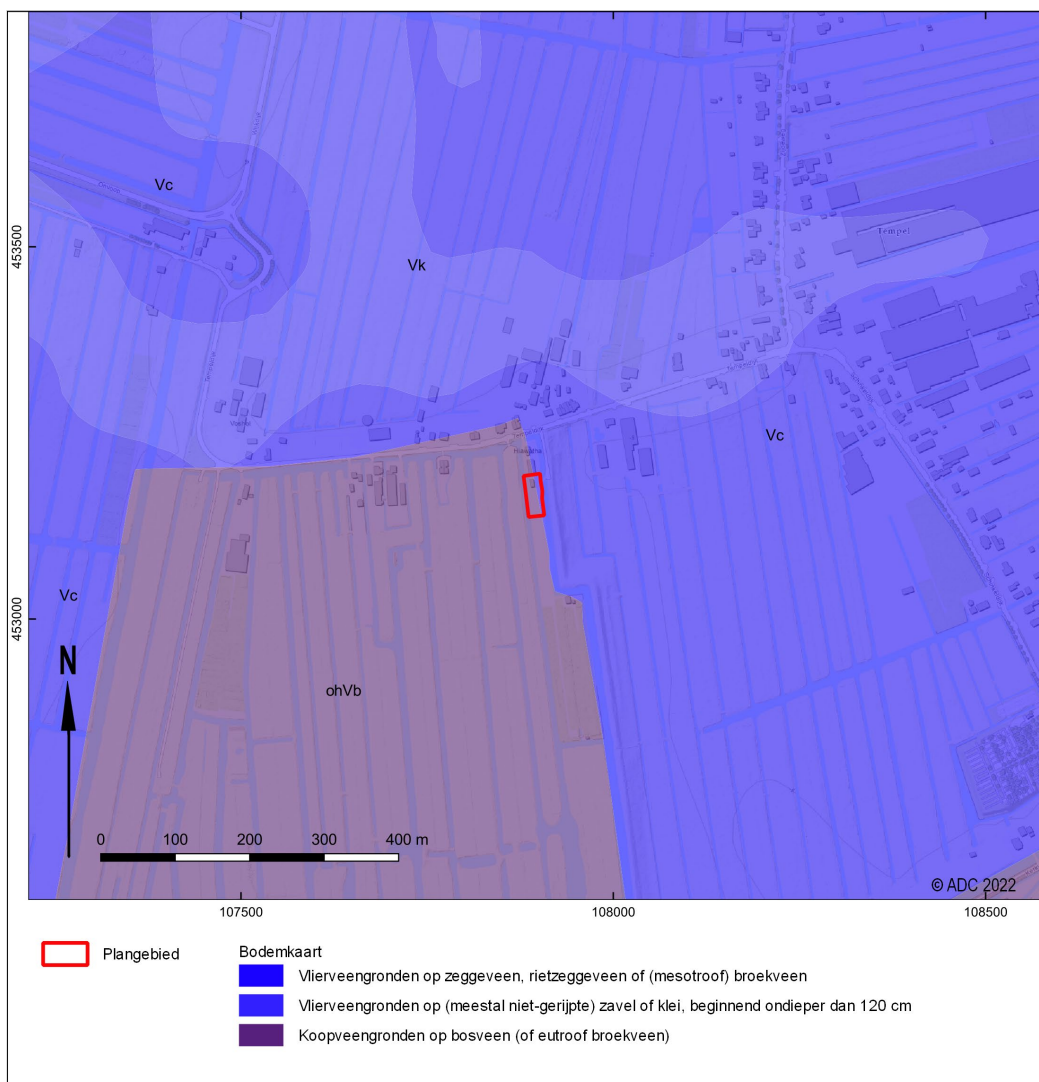
¹¹ <https://www.dinoloket.nl/ondergrondmodellen>

De bodem in het grootste (westelijke) deel van het plangebied bestaat uit koopveengronden op bosveen (of eutroof broekveen). Dit zijn veengronden met een bovengrond van venige klei of kleilig veen die goed veraard is en niet dikker dan 50 cm.¹² Koopveengronden worden verder onderverdeeld naar veensoort of minerale ondergrond. Het grootste areaal aan koopveengronden wordt ingenomen door de koopveengronden op bosveen of broekveen.

Op het veen is een 20 tot 50 cm dik toemaakdek aangebracht. Het toemaakdek is kort na de ontginning ontstaan met als doel de veengronden te verbeteren.¹³ De toemaak bestaat uit een mengsel van stalmest (al dan niet vermengd met veel duinzand) en bagger uit de aanwezige sloten. Op deze wijze heeft men de veraarding van het veen bevorderd.

Het uiterste oostelijke deel van het plangebied bestaat uit vlieveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen (afb. 6). Deze gronden zijn kenmerkend voor de droogmakerijen (vergelijk afb. 5 en 6). Deze gronden hebben een niet of weinig veraarde bovengrond van venige klei of kleilig veen, rustend op rietzeggeveen.

Afb. 6. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland (Alterra 2014)

¹² De Bakker 1966.

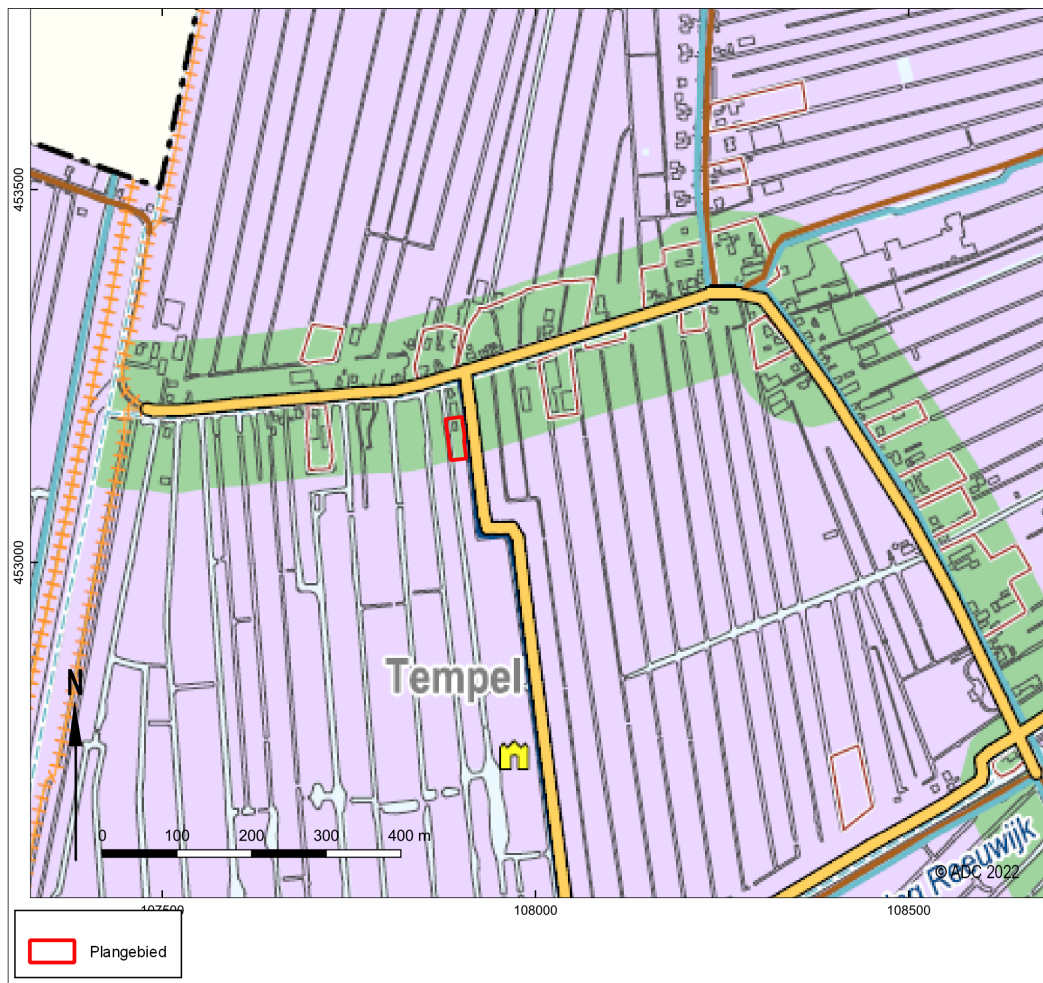
¹³ Stichting voor Bodemkartering 1969b.

De hierboven beschreven aardkundige situatie in het plangebied wordt bevestigd door de informatie uit het Dinoloket. Hier is een boring geregistreerd die direct ten zuiden van het plangebied is gezet ten behoeve van bodemkundig onderzoek.¹⁴ Uit deze boring blijkt dat sprake is van een bovenlaag (30 cm) van veraard of verveerd kleiig veen op bosveen. De einddiepte van de boring is 1,5 m -mv (3,25 m -NAP). Mogelijk betreft de veraarde of verveerde, kleiige top het toemaakdek. Ook boringen op circa 100 m ten westen en ten zuidwesten van het plangebied laten een vergelijkbaar beeld zien.

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Op de landschappelijke eenhedenkaart van de gemeente Bodegraven – Reeuwijk¹⁵ valt het plangebied in een zone met komafzettingen (respectievelijk klei en veen) op pleniglaciale dekzandvlakte. Hiervoor geldt voor de periode laat Paleolithicum tot en met de Middeleeuwen een onbekende archeologische verwachting.

Afb. 7. Het plangebied op de historisch geografische en archeologische (verwachtings)waarde kaart van de gemeente Bodegraven – Reeuwijk (De Boer et. al. 2012). Paars: veenontginning 1220 – 1300; groen: bewoningslint; gele lijn: dijk; donkerrood omliggende percelen (dunne lijn): bebouwing rond 1830.

Op de historisch-geografische en archeologische (verwachtings)waarde kaart van de gemeente ligt het plangebied in een veenontginning uit de periode 1220 – 1300. Bovendien valt het plangebied binnen een bewoningslint waarvoor een hoge verwachting geldt. Op circa 50 meter ten noorden en direct ten oosten van het plangebied staat een dijk aangegeven. Volgens de dijkenkaart van de

¹⁴ Boring BHR000000216981

¹⁵ De Boer et. al. 2012

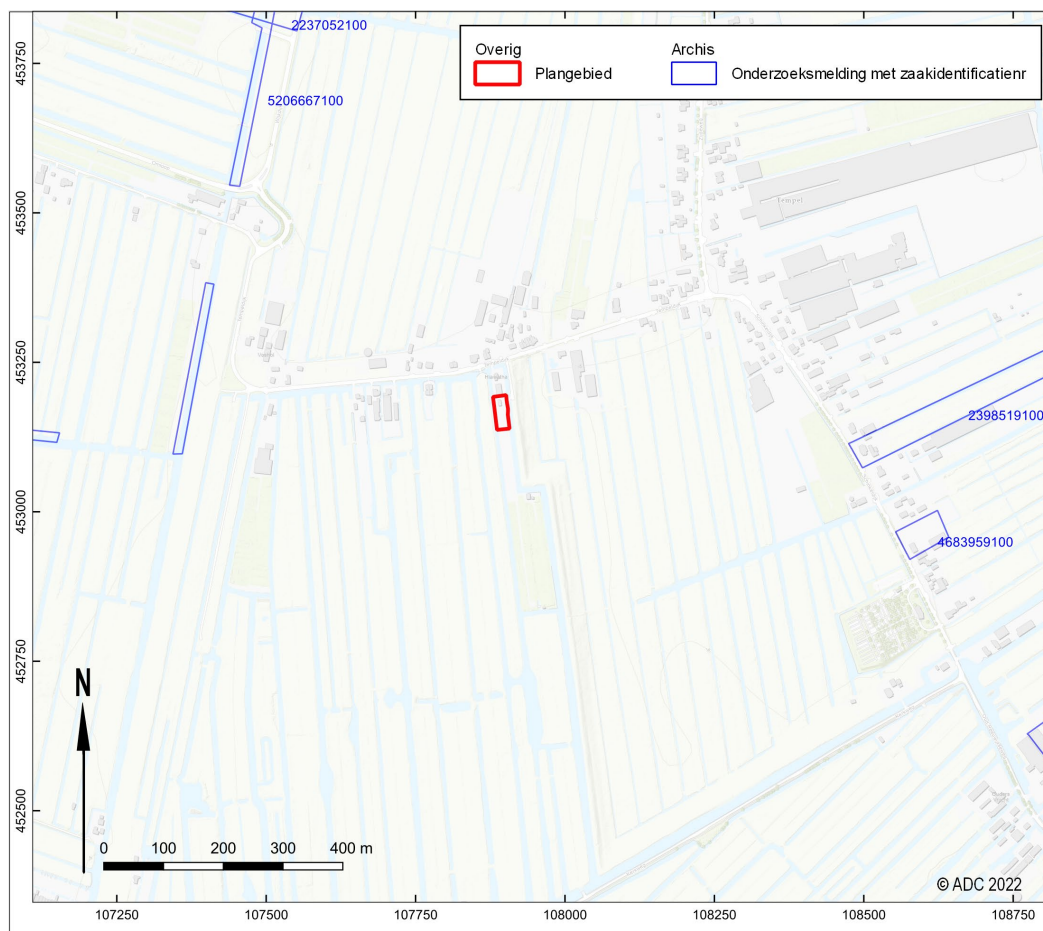

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed betreft dit de ringdijk om de Tempelpolder, die omstreeks 1840 werd aangelegd.¹⁶ In het plangebied wordt volgens historisch-geografische verwachtingskaart van de gemeente geen bebouwing verwacht uit de 16^e tot de 18^e eeuw en evenmin uit de periode rond 1830 (afb.7). Dit is afgeleid van kaarten uit de 16^e tot en met de 19^e eeuw.

Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, 2014)¹⁷ maakt het plangebied geen deel uit van een archeologisch (rijks)monument. In het gedefinieerde onderzoeksgebied zijn dergelijke terreinen evenmin aanwezig.

Op de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME versie 1.2)¹⁸ zijn in het onderzoeksgebied geen resten van ondergronds en bovengronds militair erfgoed aangegeven.

Ten behoeve van archeologische informatie over het gebied is het Archeologisch informatiesysteem (Archis3) geraadpleegd. Hieruit blijkt dat binnen het gedefinieerde onderzoeksgebied (straal van 700 m rondom het plangebied) vondstmeldingen ontbreken. Wel zijn enkele onderzoeksmeldingen geregistreerd (afb. 8).

Afb. 8. Het plangebied met omliggende onderzoeksmeldingen en vondstlocaties uit ARCHIS (RCE 2022)

¹⁶ <https://www.nationaalgeoregister.nl/geonetwork/srv/dut/catalog.search#/map>

¹⁷ Sinds 2014 wordt de Archeologische Monumentenkaart niet meer bijgehouden door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De huidige AMK moet daarom als een statisch bestand worden beschouwd.

¹⁸ <http://www.ikme.nl>

Tabel 3. Onderzoeksmeldingen in het plangebied

Archis 3 zaakidentificatie	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
2398519100	Bureauonderzoek Schinkeldijk 28 door ADC ArcheoProjecten in 2013 ¹⁹	Lage verwachting op het aantreffen van resten uit de periode tot en met de 12 ^e eeuw in verband met de landschappelijke situatie (kwelderafzettingen en veenmoeras). Vanaf de 13 ^e eeuw werd het gebied ontgonnen en lag het gebied in de nabijheid van de ontginningsas. Eerste bebouwing dateert waarschijnlijk uit het begin van de 19 ^e eeuw. De geplande nieuwbouw wordt buiten de zone waar historische bebouwing wordt verwacht gerealiseerd.	Vrijgegeven
4683959100	Bureauonderzoek en verkennend en karterend booronderzoek aan de Schinkeldijk 14 door E-consultancy in 2019. ²⁰	Tijdens het booronderzoek kwelderafzettingen aangetroffen dieper dan 1,6 m –mv (6,7 m –NAP) Deze bestaan uit zwak humeuze, geheel ongerijpte klei met plantenresten. Hierop bevindt zich een pakket riet- en zeggeveen, in de meeste boringen onderbroken door een laag, overwegend matig siltige, komklei van vermoedelijk de Oude Rijn. De top van het veen is veraard en geoxideerd en bevindt zich op 0,15 à 0,9 m –mv (4,9 à 5,6 m –NAP). In boring 1 is tussen 0,6 en 0,9 m –mv een laag zwak humeuze, sterk siltige klei aangetroffen met hierin puinspikkels. Mogelijk betreft dit een ophooglaag gerelateerd aan de eerste bewoningsfase van het plangebied (vanaf de 18 ^e eeuw). Dit wordt echter niet duidelijk uit het booronderzoek. In de overige boringen is geen mogelijke bewoningslaag aangetroffen. De onderkant van de mogelijke bewoningslaag in boring 1 bevindt zich op 4,9 m –NAP, terwijl in de overige boringen het maaiveld zich op 4,9 m –NAP of dieper bevindt. De recente verstoringen reiken in deze boringen tot 5,2 à 5,6 m –NAP. Verwacht wordt daarom dat eventuele bewoningslagen uit de eerste bewoningsfase beperkt zullen zijn tot de hoger gelegen zone direct rondom de huidige woning.	In het deel van het plangebied dat hoger dan 4,9 m – NAP gelegen is, wordt geadviseerd een dubbelbestemming archeologie op te nemen, waarbij de mogelijke archeologische waarden in situ worden bewaard
5206667100	Bureauonderzoek in de Middelburger en Tempelpolder door Raap in 2022. ²¹	Het bureauonderzoek richtte zich op een tracé dat ten zuiden van Reeuwijk-Dorp begon en zich in noordelijke richting circa 3 km uitstrekte. Het plangebied bevindt zich circa halverwege het tracé ten oosten ervan. Uit het onderzoek bleek dat op meer dan 10 m diepte een onbekende verwachting geldt voor resten van tijdelijke kampementen van jagers-verzamelaars uit de steentijd. Daar waar stroomgordels het plangebied doorkruisen zijn mogelijk op 1,5 tot 3,5 m diepte resten te verwachten van tijdelijke kampementen uit de midden steentijd en/of nederzittingsresten uit de nieuwe steentijd. Het gebied ligt in de droogmakerij. Resten van eventuele bewoning op het veen zijn in de middeleeuwen weggegraven. In het onderzochte gebied heeft in de nieuwe tijd geen bewoning plaatsgevonden.	Vrijgeven

¹⁹ Blom et. al. 2013

²⁰ Holl 2019.

²¹ Kroes 2022.

Samenvattend kan gesteld worden dat in het onderzoeksgebied slechts enkele onderzoeken zijn uitgevoerd. Deze onderzoeken waren allen gelegen in de voormalige droogmakerij. Het plangebied ligt daar net buiten. Geen van de onderzoeken heeft aanwijzingen opgeleverd voor een archeologische vindplaats. Er is tot dusver geen gravend onderzoek uitgevoerd.

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

Tot de 11^e eeuw na Chr. bestond het grondgebied van Reeuwijk vrijwel geheel uit onontgonnen veengebieden. Pas in de loop van de 12^e eeuw raakte het gebied bewoond, doordat boeren uit Holland en Utrecht zich in het gebied vestigden en de veengronden vanaf een ontginningsbasis (rivier, wetering of dijk) systematisch ontgonnen. Zo ontstond de kenmerkende verkaveling van de veenpolders: lange (smalle) stroken, van elkaar gescheiden door (afwaterings)sloten, met de boerderij op de kop van de kavel.

De oudste ontginningen bevinden zich langs de Waarder en de Hollandse IJssel. Binnen Reeuwijk zijn de oudste ontginningen de polder Waarder, de polder Stein en de polder Willens (alle buiten het gedefinieerde onderzoeksgebied). De overige ontginningen dateren uit de periode 1220-1300. Vanaf de ontginningsas zette men de breedte van de hoeve in de wildernis uit. De Coper gaf de hoeve uit aan kolonisten, die dan aan weerszijden van het perceel ontwateringssloten groeven tot een lengte van 1250 m en daarna het land ontgonnen. Rondom het ontginningsblok werden kaden opgeworpen om het water uit aangrenzende gebieden te weren. In de 11^e t/m 14^e eeuw is op deze manier het hele veenmoerasgebied in oostelijk Zuid-Holland en westelijk Utrecht ontgonnen en in gebruik genomen voor de landbouw.

In eerste instantie werden de gronden voor zowel akkerbouw als veeteelt gebruikt, maar als gevolg van de daling van het maaiveld en de daaraan gerelateerde vernatting, werd dit steeds moeilijker en ging men over op uitsluitend veeteelt. De bewoning concentreerde zich langs de doorgaande wegen. In de loop der tijd ontstond, meestal bij een kerk of een brug, een kleine kern. Op deze wijze ontstond in de 13^e eeuw bij een kerk het huidige Reeuwijk-Dorp. Aanvankelijk was het dorp de hoofdkern van de bestuurlijke eenheid Reeuwijk. In de 19^e eeuw verloor het dorp deze positie aan Reeuwijk-Brug.

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Tabel. 4. De historische situatie in het plangebied

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland van Floris Balthasar²²	1615	Bebouwing aanwezig ten zuiden van de Tempeldijk. Mogelijk niet in het plangebied, maar dat is niet duidelijk op basis van de kaart
Kadastrale minuut²³	1811-1832	Onbebouwd, in gebruik als hooiland
Bonnekaart²⁴	1875	Plangebied onbebouwd, in gebruik als grasland. Ten noorden en zuiden van het plangebied was nog sprake van voornamelijk water, de polder was nog niet drooggemalen.
Bonnekaart	1899, 1911, 1919, 1926 en 1939	Plangebied onbebouwd. De polder ten noorden en oosten van het plangebied is drooggemalen en staat aangegeven als de "gecombineerde veenpolder van Zwammerdam en Reeuwijk".
Topografische kaart²⁵	1950	Plangebied nog steeds onbebouwd. Wel is nu het perceel direct ten noorden van het plangebied bebouwd.

²² <https://www.archieven.nl>; Caertboek van Rijnland 1615

²³ Kadaster 1811 - 1832

²⁴ Bureau Militaire Verkenningen 1875, 1899, 1911, 1919, 1926, 1939

²⁵ <https://www.topotijdreis.nl>

Bron	Jaartal	Historische situatie
Topografische kaart	1981	Bebouwing in het noorden van het plangebied.
Topografische kaart	1989	Bebouwing ongewijzigd, ten zuiden hiervan is het perceel in gebruik genomen ten behoeve van sierteelt.
Topografische kaart	2019	Idem.

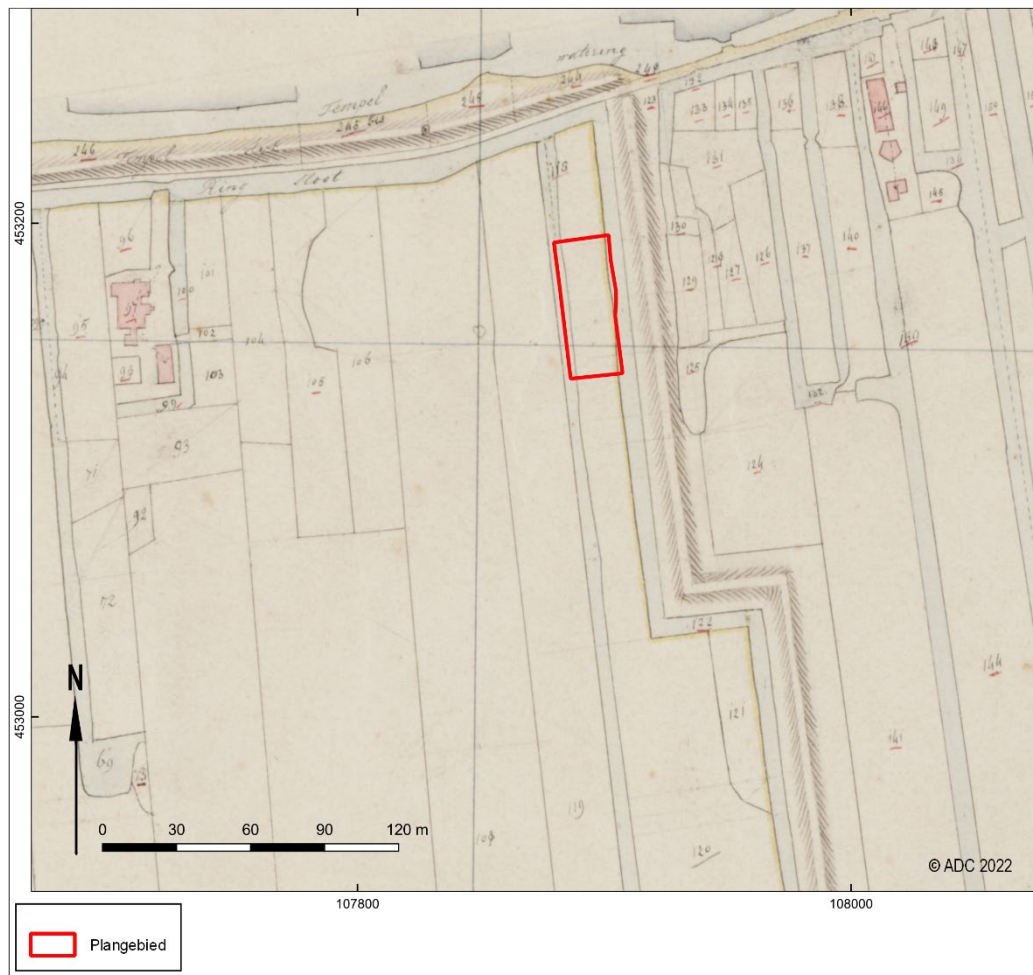

Afb. 9. Globale ligging van het plangebied op een kaart uit het kaartboek van Rijnland, vervaardigd door Floris Balthasar in 1615 (archieven.nl)

In het begin van de 17^e eeuw was de tempeldijk reeds aanwezig. Op het kaartboek van Rijnland, dat Floris Balthasars samen met zijn zoon Balthasar Floriszoon van Berckenrode, in opdracht van dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland vervaardigde, staat direct ten zuiden van de Tempeldijk verspreid liggende bebouwing aangegeven. Hoewel ter plaatse van het plangebied geen bebouwing is weergegeven, kan op basis van deze kaart niet met zekerheid worden vastgesteld in hoeverre ter plaatse van het plangebied sprake is van een erf (afb. 9). Wel valt op dat de erven direct aan de Tempeldijk liggen en dat deze zich niet ver in zuidelijke richting uitstrekken. De achtergrens van de erven ligt ongeveer ter hoogte van de noordelijke grens van het plangebied. Dat wil zeggen dat ook indien ter hoogte van het plangebied een erf langs de dijk aanwezig zou zijn, dat deze waarschijnlijk niet doorliep tot in het plangebied, omdat het plangebied verder naar het zuiden ligt en niet direct aan de Tempeldijk.

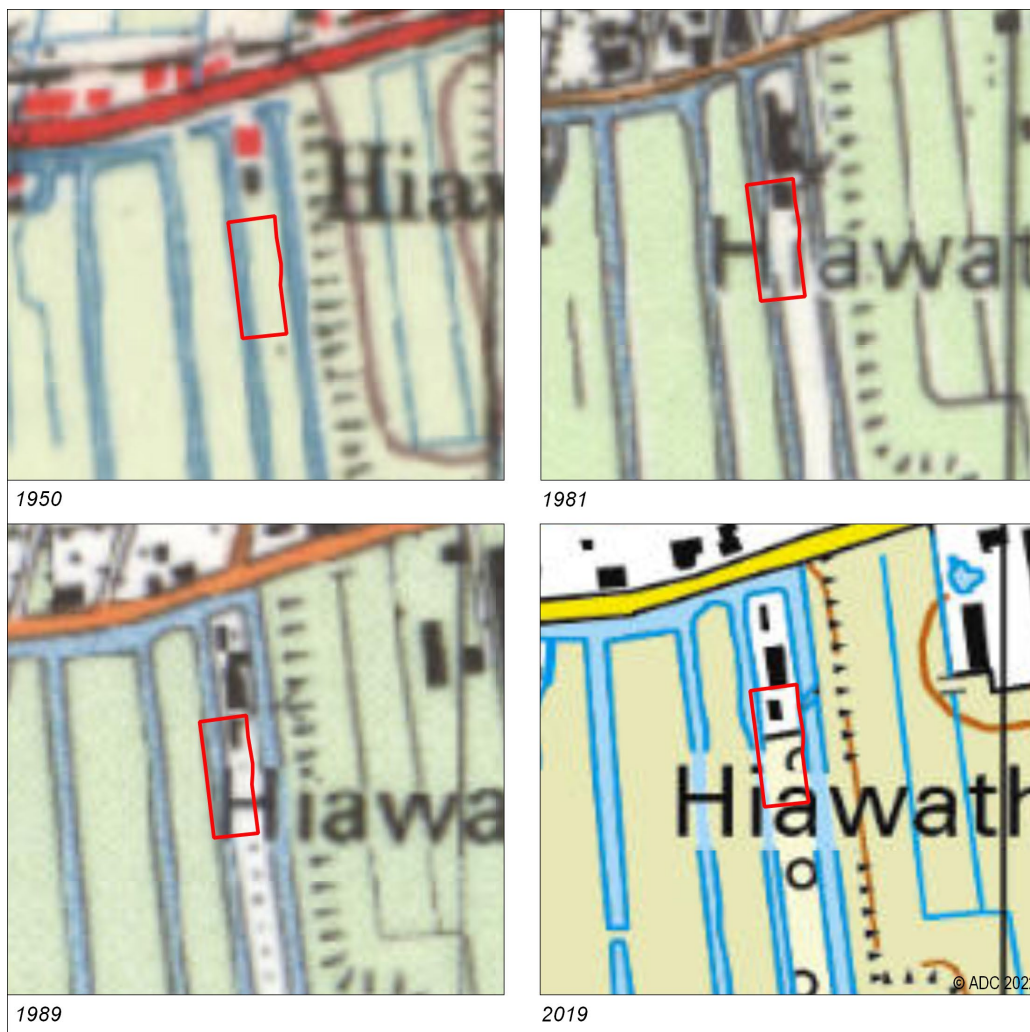

In het begin van de 19^e eeuw was het plangebied in ieder geval onbebouwd (afb. 10). Op de kadastrale minuutplan uit 1811 – 1832 was het perceel (120) in gebruik als hooiland en werd aan de noord-, oost- en westzijde omgeven door een watergang die stond aangeduid als de Ringsloot. De dijken aan de oost- en noordzijde van het perceel waren ook al in deze periode aanwezig. Zoals eerder werd vermeld, staan deze dijken op de dijkkaart van de RCE vermeld met een datering in 1840. Eerder was er dus ook al sprake van een (voorganger van een) dijk op deze locatie.

Afb. 10. Het plangebied op de Kadastrale minuut uit 1811 - 1832 (beeldbank.cultureelerfgoed.nl)

De eerste bebouwing aan de Tempeldijk direct ten noorden van het plangebied dateert uit de eerste helft van de 20^e eeuw. Op de topografische kaart uit 1950 staan twee gebouwen weergegeven (afb.11). Volgens de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG), dateert het noordelijke van de twee gebouwen uit 1926 en het zuidelijk uit 1970.

Afb. 11. Het plangebied op topografische kaarten uit 1950, 1981, 1989 en 2019 (Topotijdreis 2022)

Volgens de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG), betreft de bebouwing in het plangebied een bedrijfsgebouw dat vanaf 1970 in gebruik is.²⁶ Op de topografische kaart van 1981²⁷ werd de bebouwing voor het eerst weergegeven (afb. 11). Enkele jaren later, vanaf 1989, is het zuidelijke deel van het plangebied in gebruik genomen ten behoeve van de sierteelt. Dit is tot op heden de situatie in het plangebied.

Van de huidige bebouwing zijn geen bouwtekeningen beschikbaar gesteld. Op basis van algemene kennis van funderingsmethoden uit de 20^e eeuw wordt aangenomen dat ter plaatse van de bebouwing sprake zal zijn van een verstoring van minimaal 0,6 m -mv. Het grondgebruik ten behoeve van de sierteelt "in de volle grond" heeft tot een verstoring van de bodem geleid van 0,25 m -mv.²⁸

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag "Zijn in het plangebied archeologische waarden aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?" kan als volgt worden beantwoord:

²⁶ <https://bagviewer.kadaster.nl>.

²⁷ <https://topotijdreis.nl>

²⁸ Informatie verstrekt door de eigenaar van het terrein, de heer De Jong, mail op 1 augustus 2022.

In het plangebied kunnen theoretisch in de top van het dekzand resten voorkomen uit het Paleo- of Mesolithicum. Hiervoor zijn echter geen aanwijzingen in de wijde omgeving van het plangebied aangetroffen. In deze periode werden kampementen bij voorkeur aangelegd op de dekzandkoppen en –ruggen. Er is echter te weinig bekend over het pleistocene reliëf in de omgeving van het plangebied om een verwachting voor dergelijke resten te kunnen geven. Indien aanwezig, zullen dergelijke resten zich op een diepte van circa 8 m –mv bevinden.

In de top van de kwelderafzettingen kunnen mogelijk resten uit het Neolithicum voorkomen. Gezien het ontbreken van waarnemingen in deze afzettingen in de omgeving van het plangebied is het echter de vraag in hoeverre deze afzettingen geschikt waren voor bewoning. Vanwege de diepe ligging van de afzettingen zijn archeologische resten vaak moeilijk op te sporen. Indien aanwezig zullen dergelijke resten zich op circa 6 m -mv bevinden. De resten zullen zich manifesteren als archeologische laag, een doorwerkte oude bodem met hierin resten houtskool, aardewerk, e.d.

Indien in de ondergrond oever- of geulafzettingen aanwezig zijn van de Waddinxveenstroomgordel dan geldt hiervoor een middelhoge verwachting op het aantreffen van resten uit het Neolithicum tot en met de Bronstijd. Tot op heden zijn uit de omgeving van het plangebied nog geen resten bekend die verband houden met de stroomgordel van Waddinxveen. Indien aanwezig dan worden deze resten op circa 6 tot 8 m -mv verwacht. De resten zullen zich manifesteren als archeologische laag, een doorwerkte oude bodem met hierin resten houtskool, aardewerk, e.d.

In de periode Bronstijd t/m de Middeleeuwen bevond zich ter plaatse van het onderzoeksgebied een uitgestrekt veenmoeras. Op grond van de natte omstandigheden geldt voor deze periode een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten.

In de 13^e eeuw werd het veengebied ontgonnen door de aanleg van sloten voor ontwatering en werden op de kop van de kavels boerderijen gebouwd. Hierdoor ontstond het bewoningslint aan de Tempeldijk. Op basis van de geraadpleegde kaarten was in eerste instantie sprake van verspreid voorkomende bebouwing direct ten zuiden van dit bewoningslint. Het plangebied lijkt in een onbebouwd deel van het bewoningslint te liggen. Bovendien ligt het plangebied op circa 50 meter ten zuiden van het bewoningslint. De weergegeven erven strekten zich niet zover naar het zuiden uit. Sporen gerelateerd aan (de achterzijde van) een erf uit deze periode kunnen echter niet volledig worden uitgesloten, omdat deze kaarten een schematisch beeld laten zien.

Op de oudste, gedetailleerde kaart van het plangebied, uit het begin van de 19e eeuw, was geen sprake van bebouwing. Bebouwing uit het begin van de 19e eeuw is vaak indicatief voor oudere bebouwing, omdat bebouwing in natte gebieden vaak op één plek geconcentreerd bleef (vergelijk afb. 9 en 10). Op basis hiervan geldt voor het plangebied een lage verwachting op het voorkomen van (bebouwings)resten uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd.

De eerste bebouwing in het plangebied die op kaartmateriaal staat aangegeven stamt uit de jaren 70 of 80 van de 20^e eeuw. Deze huidige bebouwing in het noorden van het plangebied en het landgebruik ten behoeve van de sierteelt in het zuiden van het plangebied hebben geleid tot verstoring van het bodemprofiel tot respectievelijk circa 0,6 en 0,25 m -mv. Boringen uit het Dinoloket laten zien dat de top van het ongeroerde veen zich op 0,3 m -mv bevindt. Als er dus sprake is van een toemaakdek dan zal dit naar verwachting 0,3 m dik zijn.

De beantwoording van de tweede onderzoeksvraag “*Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*” is als volgt:

Het plangebied is voldoende onderzocht. Eventueel aanwezige resten van vóór de ontginningen in de 13^e eeuw bevinden zich op grotere diepte in de ondergrond. De graafwerkzaamheden die met de geplande nieuwbouw gepaard gaan, zullen niet tot deze diepte reiken.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt de kans op het aantreffen van resten uit de Middeleeuwen – Nieuwe tijd klein geacht. Ter plaatse van de huidige bebouwing worden zelfs geen resten meer verwacht.

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het is altijd mogelijk dat tijdens grondwerkzaamheden onverwacht archeologische vondsten aan het licht komen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van de grondwerkzaamheden te wijzen op de plicht zogenoemde toevalsvondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 5.10 en 5.11 van de Erfgoedwet. Deze melding dient behalve bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) tevens plaats te vinden bij de gemeente Bodegraven-Reeuwijk.

Literatuur

- Alterra**, 2008: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand*.
- Alterra**, 2014: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand*.
- Bakker, H. de, J. Schelling, D.J. Brus & C. van Wallenburg**, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland : de hogere niveaus*. Wageningen.
- Blom, J.M., M. Hanemaaijer en R.M. van der Zee**, 2013: *Schinkeldijk 28 te Reeuwijk, gemeente Bodegraven-Reeuwijk Een Bureauonderzoek*. ADC rapport3342. Amersfoort.
- Boer, G.H., de, R. Klaarenbeek & K. Wink**, 2012: *Bewoning en ontginning rondom Rijn en Wiericke; een actualisering van de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk*. RAAP-rapport 2283. Weesp.
- Bosch, J.H.A.**, 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Bureau Militaire Verkenningen**, 1875, 1899, 1911, 1919, 1926, 1939: *Boskoop, blad 442, 1:25.000*.
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A.H. Geurts**, 2012: *Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta*. Utrecht.
- Holl, J.**, 2019: *Archeologisch bureau- en verkennend en karterend booronderzoek. Schinkeldijk 14 te Reeuwijk, gemeente Bodegraven - Reeuwijk*. Econsultancy rapport 8534.002. Zwolle.
- Kadaster**, 1832: *Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan Reeuwijk, Zuid Holland, sectie B, blad 01 (MIN08167B01)*
- Kroes, R.A.C.**, 2022: *Plangebied Middelburger- en Tempelpolder te Reeuwijk, gemeente Bodegraven-Reeuwijk en Alphen aan den Rijn; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek*. Raap-rapport 5783. Weesp.
- Kunst, S. & Van Asselt, E.L.J.**, 2007: *Verkennend bodemonderzoek BKK Middelburg en Tempelpolder te Reeuwijk*. Projectnummer Milieudienst Midden-Holland RC2-045-RE-CSO/RvG. CSO-adviesbureau.
- Normalisatie-Instituut, Nederlands**, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.
- Leuving, J.H.F.**, 2017: *Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek, karterend booronderzoek, Oud Reeuwijkseweg 26 te Reeuwijk*. Synthegra rapport S170029. Leusden.
- SIKB**, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)*. Gouda.
- TNO**, 2010: *Geologische overzichtskaart van Nederland. 1:600 000*. Utrecht.
- TNO**, 2013: *Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond, versie 2013*.

Geraadpleegde websites

<http://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>
<http://maps.bodemdata.nl>
<https://archis.cultureelerfgoed.nl/>
<https://bagviewer.kadaster.nl>
<https://easy.dans.knaw.nl>
<https://www.bodemloket.nl>
<https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>
<https://www.kadaster.nl/>
<https://www.ruimtelijkeplannen.nl>
<https://www.topotijdreis.nl>
<https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/>
<http://www.ikme.nl>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatie van het plangebied.
- Afb. 2. Detailkaart van het plangebied.
- Afb. 3. Het plangebied op de beleidskaart van de gemeente Bodegraven – Reeuwijk. Oranje: archeologische waarde AW2, grijs: te verwachten archeologische waarde VAW3 (De Boer et. al. 2012).
- Afb. 4. Het plangebied op een recente luchtfoto (PDOK 2022)
- Afb. 5. Het plangebied op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3)
- Afb. 6. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland (Alterra 2014)
- Afb. 7. Het plangebied op de historisch geografische en archeologische (verwachtings)waarde kaart van de gemeente Bodegraven – Reeuwijk (De Boer et. al. 2012). Paars: veenontginning 1220 – 1300; groen: bewoningslint; gele lijn: dijk; donkerrood omliggende percelen (dunne lijn); bebouwing rond 1830.
- Afb. 8. Het plangebied met omliggende onderzoeksmeldingen en vondstlocaties uit ARCHIS (RCE 2022)
- Afb. 9. Globale ligging van het plangebied op een kaart uit het kaartboek van Rijnland, vervaardigd door Floris Balthasar in 1615 (archieven.nl)
- Afb. 10. Het plangebied op de Kadastrale minuut uit 1811 - 1832 (beeldbank.cultureelerfgoed.nl)
- Afb. 11. Het plangebied op topografische kaarten uit 1950, 1981, 1989 en 2019 (Topotijdreis 2022)
- Tabel. 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.
- Tabel. 2. Aardwetenschappelijke informatie in het plangebied
- Tabel. 3. Onderzoeksmeldingen in het plangebied
- Tabel. 4. De historische situatie in het plangebied